

*Голові разової спеціалізованої вченої ради ДФ 20.051.112
Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника
доктору юридичних наук, професору
Мироненку Ігорю Віталійовичу*

РЕЦЕНЗІЯ

**кандидата юридичних наук, доцента,
доцента кафедри трудового, екологічного та аграрного права
Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника
Данилюк Лесі Романівни
на дисертаційну роботу
Вельмисєвої Ірини Валеріївни
на тему:
«Правовий режим санітарно-захисних зон в Україні»,
подану на здобуття ступеня доктора філософії
за спеціальністю 081 «Право»**

Актуальність дисертаційної роботи. Якісний стан довкілля чи його окремих компонентів зазнає постійного негативного впливу внаслідок виробничих процесів, розвитку інфраструктури, безгосподарського управління природними ресурсами, їх нераціонального використання тощо. Як відомо однією з функцій управління в галузі охорони довкілля є нормування. Його мета полягає в встановленні гранично-допустимих меж шкідливого впливу на навколишнє середовище задля дотримання балансу екологічних і економічних інтересів. У системі екологічних нормативів виділяють нормативи екологічної безпеки та виробничо-господарські нормативи. Якщо останні умовно є кількісними показниками для суб'єктів господарювання, то перші визначають безпечність чи небезпечність стану довкілля, а відтак і вказують на належну реалізацію чи порушення права на безпечне довкілля.

Право на безпечне для життя та здоров'я довкілля є фундаментальним у системі екологічних прав, закріплене в міжнародних документах і належить до конституційних екологічних прав громадян України. Більше того від його

належного забезпечення залежить можливість здійснення інших прав людини (на охорону здоров'я, життя, достатній життєвий рівень).

Відповідно до ч. 2 ст. 50 Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища», екологічна безпека гарантується громадянам України імплементацією широкого комплексу взаємопов'язаних політичних, економічних, технічних, організаційних, державно-правових та інших заходів.

І як раз ключовою складовою організаційно-правового механізму забезпечення реалізації та захисту екологічних прав, невід'ємним елементом впровадження функції екологічного нормування є встановлення та функціонування санітарно-захисних зон. Однак сьогоденний стан правового регулювання та механізму забезпечення встановлення санітарно-захисних зон, змісту їх правового режиму й практики функціонування свідчить про необхідність перегляду та оновлення. При цьому вдосконалення потребує правовий інститут санітарно-захисних зон цілісно, тобто починаючи від законодавчого поняття й завершуючи порядком захисту екологічних прав при порушеннях правового режиму санітарно-захисних зон в Україні.

Зважаючи на викладене, вважаю дисертаційну роботу І. В. Вельмисевої актуальною й такою, що відповідає нагальним потребам сьогодення.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Актуальність дисертації підтверджується тим, що вона співвідноситься з проблематикою досліджень кафедри трудового, екологічного та аграрного права Навчально-наукового юридичного інституту Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника та виконана в межах науково-дослідної роботи на тему «Вдосконалення правового регулювання земельних, аграрних та екологічних відносин в умовах адаптації до законодавства ЄС» (номер державної реєстрації 0110U003028).

Тема дисертації затверджена 30 жовтня 2018 року протоколом № 10 Вченої ради Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника.

Наукова новизна роботи та достовірність одержаних результатів,

що виносяться на захист. Перш за все слід наголосити, що до даного дисертаційного дослідження в вітчизняній еколого-правовій доктрині проблематика правового режиму санітарно-захисних зон на рівні спеціальних дисертаційних чи монографічних робіт не розглядалася. Це свідчить, що рецензована дисертація на тему «Правовий режим санітарно-захисних зон в Україні» є новим теоретико-прикладним доробком, який на підставі нормативно-правових актів українського законодавства, практики їх застосування, міжнародно-правових документів, а також наукових праць вітчизняних і зарубіжних авторів розкрив окреслену проблематику. Тобто виконана робота є першим в Україні комплексним теоретичним дослідженням проблемних аспектів правового режиму санітарно-захисних зон.

Дисертаційне дослідження є вдалою спробою всебічного, системного аналізу юридичної природи санітарно-захисних зон і організаційно-правового механізму їх встановлення та функціонування.

Відповідний підхід дозволив з високим ступенем обґрунтованості та достовірності викласти в дисертації й наукових публікаціях важливі наукові положення, сформулювати висновки та рекомендації, що відповідають темі дослідження та є корисні як для науки, так і для практики.

Наукові результати, які виносяться на захист мають ознаки наукової новизни.

Насамперед варто відзначити: доведення авторкою розуміння сутності (правової природи) санітарно-захисних зон у різних аспектах, обґрунтування розуміння поняття «правовий режим санітарно-захисних зон», розкриття особливостей правового режиму санітарно-захисних зон; удосконалення авторкою понять «санітарно-захисна зона», «обмежень прав на землі (земельні ділянки) санітарно-захисних зон».

Наукова новизна міститься й у виокремленні системи функцій санітарно-захисних зон (запобіжна, соціально-екологічна, економічна, контрольна); обґрунтуванні необхідності створення єдиного центрального органу виконавчої влади щодо реалізації державної політики щодо здійснення

державного екологічного нагляду (контролю) (Державної природоохоронної служби) із збереженням (у відповідній частині) повноважень щодо здійснення екологічного контролю за органами місцевого самоврядування.

Продуктивними вважаю проведення в дисертації розмежування та деталізацію процедур встановлення санітарно-захисних зон у випадках будівництва (реконструкції) об'єктів і щодо діючих об'єктів або процедур коригування розмірів встановлених санітарно-захисних зон. Ефективними також є пропозиції авторки стосовно необхідності закріплення в законодавстві норм, згідно яких дотримання положень законодавства про правовий режим санітарно-захисних зон є самостійним об'єктом екологічного контролю (нагляду).

Підтримую підходи дисертантки про необхідність вдосконалення положень законодавства щодо нормативного регулювання правового режиму земель санітарно-захисних зон.

Можна назвати й чимало інших положень, важливих для науки екологічного права, правотворчої та правозастосовної практики, які характеризують рецензовану дисертацію.

Практичне значення дослідження. Практична цінність результатів дисертації проявляється в можливості їх подальшого використання в різних напрямках. Зокрема: а) в науково-дослідницькій сфері – як основа для подальших наукових досліджень правового режиму санітарно-захисних зон; б) у нормотворчій діяльності – при розробленні нового та вдосконаленні чинного екологічного законодавства, яке визначає правовий режим санітарно-захисних зон; в) у правозастосовній практиці – як теоретичне підґрунтя для забезпечення ефективної реалізації норм екологічного законодавства в судовій практиці та в процесі розроблення локальних підзаконних нормативно-правових актів і правозастосовних документів; г) у навчальному процесі – при викладанні начальної дисципліни «Екологічне право України», вибіркового навчальних дисциплін еколого-правового спрямування, підготовці відповідних підручників, навчальних посібників, методичних матеріалів,

освітніх програм, навчальних планів для здобувачів закладів вищої освіти юридичного спрямування.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації. Дисертаційне дослідження характеризується високим ступенем обґрунтованості наукових положень, достовірності висновків і цінності рекомендацій. Це обумовлено тим, що в дисертації використана широка й різнобічна джерельна база (всього 240 найменувань): нормативно-правові акти українського законодавства, практика їх застосування, міжнародно-правові документи, а також наукові праці вітчизняних і зарубіжних авторів щодо встановлення та функціонування санітарно-захисних зон.

Також повнота дослідження теми є наслідком послідовного та узгодженого плану дисертації, правильно визначених об'єкту та предмету дослідження, його чіткими метою та завданнями.

Завдяки оволодінню вдало обраними загальнонауковими і спеціально правовими методами дисертантці вдалося досягти поставленої мети наукової роботи та успішно виконати окреслені завдання дослідження.

Характеристика основних положень роботи. Структура дисертації обумовлена завданнями та предметом дослідження і складається із вступу, трьох розділів, восьми підрозділів, висновків, списку використаних джерел. Складові частини роботи (розділи, підрозділи) є системними, логічними, взаємопов'язаними між собою та відповідають темі дослідження.

Перший розділ роботи присвячений науково-теоретичним і законодавчим основам правового режиму санітарно-захисних зон. У ньому дисертантка аналізує становлення, поняття та функціональне призначення санітарно-захисних зон, особливості їх правового режиму, їх місце та роль в правовому механізмі забезпечення екологічної безпеки планування та забудови територій.

Авторка робить висновок про багатофункціональне призначення санітарно-захисних зон і виводить особливі характеристики правового режиму

санітарно-захисних зон (розгалужене різнорівневе нормативно-правове регулювання; комплексний характер; цільова спрямованість; особливий зміст, структура).

Здобувачка доводить, що санітарно-захисні зони виступають необхідним елементом в організації, плануванні та забудові територій.

В другому розділі роботи досліджено зміст правового режиму санітарно-захисних зон. Авторка розглядає процедуру встановлення та коригування розмірів санітарно-захисних зон, законодавче регулювання правового режиму земель санітарно-захисних зон, правову природу та зміст обмежень прав на землі санітарно-захисних зон.

Здобувачка стверджує, що механізм встановлення санітарно-захисних зон є надзвичайно важливим для досягнення мети їх функціонування, передбачає врахування численних факторів, різняться в залежності від основного призначення та об'єкту, передбачає задіяння багатьох суб'єктів. Водночас процедура визначення розмірів та встановлення санітарно-захисної зони буде вважатися завершеною після реєстрації відомостей про неї як про обмеження у використанні земель у Державному земельному кадастрі.

З метою вдосконалення чинного законодавства в частині регулювання правового режиму земель санітарно-захисних зон дисертанткою обґрунтовані пропозиції щодо внесення ряду змін та доповнень до ст. 114 Земельного кодексу України.

Вивчаючи правову природу та зміст обмежень прав на землі санітарно-захисних зон, зроблено висновок, що в об'єктивному розумінні обмеження прав на землі (земельні ділянки) санітарно-захисних зон – це сукупність положень чинного законодавства щодо особливостей правового режиму таких земель; у суб'єктивному розумінні – система встановлених законодавством заборон і зобов'язання, які визначають дозволені межі землекористування у санітарно-захисних зонах.

Третій розділ роботи стосується механізму забезпечення правового режиму санітарно-захисних зон. Тут здобувачка досліджує питання контролю

за дотриманням законодавства про правовий режим санітарно-захисних зон і захисту екологічних прав громадян при порушеннях правового режиму санітарно-захисних зон.

Дисертантка приходить до висновку, що контроль є невід'ємним елементом правового режиму санітарно-захисних зон, а найбільший інтерес становить власне державний екологічний контроль (поряд з громадським, виробничим). На її думку, низька результативність державного екологічного контролю за дотриманням правового режиму санітарно-захисних зон спричинена незадовільним станом сучасного правового регулювання даного контролю та недосконалою організаційною системою суб'єктів здійснення контролю (не розмежуванням і дублюванням повноважень органів).

Щодо правових способів захисту екологічних прав громадян при порушенні правового режиму санітарно-захисних зон, то до них авторка відносить: застосування процедури повернення самовільно зайнятих земельних ділянок; застосування заходів щодо припинення порушення вимог санітарного законодавства; обмеження або зупинення діяльності підприємств і об'єктів, якщо їх експлуатація здійснюється з порушенням законодавства про охорону навколишнього природного середовища; оскарження в суді рішень, дій чи бездіяльності органів державної влади, органів місцевого самоврядування, посадових і службових осіб, що порушують законодавство про створення та функціонування санітарно-захисних зон. При цьому найефективнішою формою захисту екологічних прав залишається судова.

Повнота викладення матеріалів дисертаційного дослідження. Основні результати дисертації з належною повнотою викладені в наукових публікаціях дисертантки в фахових виданнях, а також апробовані на значній кількості наукових-практичних заходів. Зокрема за темою дисертації здобувачкою опубліковано 5 наукових статей у наукових фахових виданнях України та 9 тез доповідей на міжнародних, всеукраїнських науково-практичних конференціях, круглих столах.

Відсутність порушення академічної доброчесності. Результати

аналізу тексту дисертації та публікацій свідчать, що в роботі не виявлено ознак або елементів академічного плагіату. Дисертація є самостійним науковим дослідженням, виконаним дисертанткою особисто, а сформульовані нею висновки є авторськими.

Вся використана література супроводжується належно оформленими посиланнями в тексті роботи та міститься в списку використаних джерел.

Дискусійні положення та зауваження до змісту дисертації

Дисертаційна робота характеризується єдністю змісту, цільовою спрямованістю та є свідченням особистого внеску авторки в еколого-правову науку. Вона є самостійним, цілісним, завершеним науковим дослідженням з екологічного права, виконаним на належному науково-теоретичному рівні, в якому отримані нові науково обґрунтовані результати, що в сукупності стимулюють вирішення проблем правового режиму санітарно-захисних зон в Україні.

Водночас до дисертації можна висловити певні зауваження, звернути увагу на положення, які, на думку рецензента, є недостатньо опрацьованими, й порадишити напрями подальших досліджень відповідного правового інституту.

1. Дисертантка багато уваги приділяє правовій природі санітарно-захисних зон, історичним передумовам закріплення цього інституту в законодавстві та приходить до висновку, що сучасний період регулювання правового режиму санітарно-захисних зон в Україні все таки базується на положеннях, закладених у актах радянського періоду. Більше того формування інституту санітарно-захисних зон, пов'язане з необхідністю для радянської господарської та політико-правової системи реагувати на інтенсивний розвиток промисловості, об'єкти якої спричиняли видимий суттєвий негативний вплив на населення, що розміщувалося на недалекій відстані від них.

Враховуючи євроінтеграційний курс України й необхідність наближення національного законодавства до стандартів ЄС, авторці варто було б звернутися до досвіду впровадження організаційно-правових моделей

прототипів вітчизняних санітарно-захисних зон у нормативних актах держав-учасниць ЄС (побіжно питання піднімається на с. 60, с. 93–94).

2. Здобувачка, аналізуючи особливості захисту екологічних прав громадян при порушеннях правового режиму санітарно-захисних зон, зазначає, що велика кількість судових спорів у таких справах пов'язана з здійсненням у межах чинних санітарно-захисних зон повної або часткової забудови житлових будинків. Ще один проблемний аспект пов'язаний із розширенням меж територій населених пунктів та їх активною забудовою. Тому непоодинокими є ситуації, коли підприємства та об'єкти, що свого часу споруджувалися у віддаленій місцевості, на сьогодні перебувають в оточенні житлової забудови.

Нажаль сьогодні й на прикладі нашого міста спостерігаємо стрімке зростання випадків інтенсивної забудови промислових зон об'єктами житлового фонду (яке завдяки обходу санітарно-захисних норм у результаті здійснюється в правовому полі). Відтак хотілося б почути міркування та пропозиції дисертантки щодо концепції вдосконалення правових механізмів запобігання таких випадків з урахуванням норм саме екологічного законодавства.

Викладені зауваження носять уточнюючий, доповнюючий чи дискусійний характер, вони покликані стимулювати подальший авторський пошук у відповідній проблемній сфері. Зауваження не впливають на загальну позитивну оцінку представленого наукового дослідження І. В. Вельмисевої.

Загальний висновок про відповідність дисертації встановленим вимогам. Дисертація на тему «Правовий режим санітарно-захисних зон в Україні» є актуальним, новим дослідженням практичного значення, яке виконане на високому науковому рівні, з належним оволодінням методології наукової діяльності відповідно до поставленого наукового завдання, відповідає вимогам Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи, про присудження ступеня доктора філософії,

затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року № 44 (з наступними змінами), а її авторка Вельмисєва Ірина Валеріївна заслуговує на присудження їй ступеня доктора філософії у галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право».

Рецензент:

кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри трудового, екологічного та
аграрного права Прикарпатського,
національного університету імені Василя
Стефаника

Леся ДАНИЛЮК